

TEXTOVÉ PROBLÉMY V MISTROVSKÝCH DÍLECH 18. A 19. STOLETÍ

EVA BADUROVÁ-SKODOVÁ

In: Maria Caraci Vela: Kritika hudebního textu. Textové problémy v mistrovských dílech 18. a 19. století. KLP, Praha, 2001, s. 157-171. Překládaný text: *Textual problems in Masterpieces of the 18th and 19th Centuries* (in: *The Musical Quarterly* LI, 1965, č. 2, s. 301-317).

- překladatelka Marta Ottlová poukazuje možnost problematické interpretace textu, neboť český překlad vznikl z volných anglických a italských překladů, původní německý text se od autorky nepodařilo získat

- byť je vydávání děl z období 18. a 19. století editorsky méně náročné (pokud jde o správné určení not nebo dokonce celého textu) než u středověké hudební literatury, zásadním faktem je zde to, že jde o díla velice slavná a známá, a čím je dílo známější, významnější, tím jsou důležitější sebenepatrnější **details**

- nedají se pomíjet důvody, které měli skladatelé, aby při svém zaneprázdnění psali dopisy editorům, vydavatelům, interpretům, aby dělali opravy a korektury, dokonce i na již vyrytých tiskařských plotnách

- **odbytá editorská práce může mít dalekosáhlý význam** pro další generace – špatné edice můžou tradovat staré omyly a konzervovat je

- spousta běžně uváděných děl není dodnes pečlivě vydána

- důvod, proč se staré chyby táhnou stále dál, je zavedená **tradice zaznamenávat si editorské úpravy do tištěného vydání**, místo toho, aby vznikl nový ediční přepis na základě autografu

- i kdyby vznikla dokonalá edice, stěží dnes vytlačí z trhu zavedené, byť horší edice (trvalé a všeobecné přijetí bezvadných verzí je utopií)

- každá generace si tvoří svůj **systém hodnotových měřítek**, podle kterého tvoří ediční požadavky = stále nové ediční požadavky vyžadují nové edice – každých 50 let se přepisují monografie mistrů (výhodou je, že se do nich můžou zahrnout nově objevené prameny, poukázat na nové pohledy, postupy nebo zkušenosti získané z provozovací praxe; nevýhodou je, že může dojít ke ztrátě dříve nabytých poznatků a nebo dokonce k vylepšování na hudebně správná, tzv. „citlivá čtení“ = na základě pochybných argumentů vznikají další chyby)

ZÁKLADNÍ EDIČNÍ PROBLÉMY

Základní otázky, které by si měl položit editor

- Co skladatel napsal?
- Co skladatel zamýšlel napsat?
- Jak by to skladatel měl zapsat, aby to dnes bylo obecně srozumitelné?

- ad třetí otázka) rozdíl dnes spočívá v kvantitě doplňků (dynamická znaménka, vypsané ozdoby, artikulační znaménka) = **shoda editorů** = každý interpretační doplněk je vítán, pokud

je zanesen formou, která nezjasňuje podobu originálního textu a který umožňuje jasně identifikovat ediční zásahy

JENS PETER LARSEN (referát na konferenci v Kolíně nad Rýnem, 1958)

- ve svém referátu Larsen formuloval:

Základní příčiny obtíží kritiky textu

- skladatelovo přepracování jeho vlastní skladby dává vzniknout problému verzí, různých redakcí (možná několika)
- nejasná, nesprávná nebo neúplná notace ze strany skladatele způsobuje na jedné straně nejistotu, jak textu rozumět, na druhé straně vzniká problém, jak ho správně podat, a je-li třeba, i doplnit
- nepřesný rukopis nebo tisk a záměrné změny učiněné opisovačem, rytcem nebo vydavatelem nejistotu stupňují, zvláště, když jedinými dosažitelnými prameny jsou prameny sekundární (a proto ve většině případů kvalitativně nesouměřitelné)

Základní otázky prezentace textu

- Jestliže existuje několik verzí díla (nebo jeho částí) měla by se zvolit zásadně první, nebo poslední verze, nebo nějaká obecná syntéza? Nebo by se mělo rozhodnout případ od případu?
- Při stanovení textu by mělo být cílem reprodukovat co možná nejvěrněji skladatelův autograf, nebo se držet co možná nejtěsněji jeho pravděpodobné *intence*? Existují tyto možnosti
 - a) Přesná kopie původního zápisu, tedy vydat ho jako faksimile nebo jako Urtext (původní text)?
 - b) Kritická edice s úpravou nesporných chyb a doplněním chybějící dynamiky, obloučků atd. (Doplňky mohou být opět velmi opatrné, neb s docela širokým dosahem.)
- Jestliže máme k dispozici pouze sekundární prameny, měla by se dát přednost jednomu prameni, nebo by edice měla být založena na několika pramenech?

- ad první otázka) za vydání „**původního textu**“ (Urtextu) je možné považovat pouze ty edice, kdy skladatel nevytvořil více než jeden autograf díla a později do něj nic neměnil

- většina děl honosících se označením „urtext“, nemá právo pojem používat (zvláště skladby s velice komplikovanou historií vzniku) = skutečný původní text může nabídnout pouze **publikace faksimile autografu** díla – diplomatické edice i další závisí nutně na **interpretující transkripci**

- u některých děl můžeme mít zachovánu pouze ranou verzi díla, a proto je vhodnější brát v úvahu další úpravy skladatele (pokud jde prokazatelně o jeho ruku) a nevydávat urtext, který by byl v praxi k ničemu

- ad druhá otázka) záleží na **účelu edice** – edice určená pro provozovací praxi usiluje o vydání textu tak, jak ho skladatel zamýšlel, naopak edice k vědeckým účelům spíše ocení faksimile skladeb

- ad třetí otázka) někteří editoři tvrdí, že lze vybrat jeden pramen ze sekundárních pramenů jako základní (když není k dispozici autograf), k němuž se budeme odkazovat, ale v praxi to podle mě není možné = šlo by o větší libovůli než „směšování“ textů založené na znalosti stylu
- **editor musí vždy kriticky zhodnotit prameny na základě slohového a hudebního** = to je vlastně jeho základním úkolem, zhodnotí a vybere (v jistém smyslu = „interpretuje“ výběrem)
- editoři Tridentických kodexů z DDT Guido Adler a Oswald Koller tvrdí na základě své praxe, že je **nutné měnit metodu případ od případu**, protože každá skladba si modifikuje metodu sama na sebe
- **Otto Erich Deutsch** navrhuje, aby kompletní ediční zpráva byla vytištěna zvlášť v omezeném počtu exemplářů a uložena v hlavních světových knihovnách, protože většinu čtenářů stejně nezajímá, a těm, které zajímá, by umožnila ověřit si ediční postupy a způsoby rozhodování u jednotlivých skladeb
- **směšování (= mísení) textů** = při vydání „původního“ textu je třeba vzít v úvahu i několik verzí, byť se zachoval autograf, protože problémy mohou vzniknout i ve vztahu autograf a první vydání (chyby při tisku nebo skladatelovy úpravy) – problém aplikace subjektivních hledisek při směšování
- směšováním různých verzí editor tvoří **dílo, které v praxi nikdy neexistovalo** (snaží se o dokonalý ideál dané skladby) = vezme např. 4 takty z jedné verze a vloží je někam...
- často jsou velice dobré důvody, proč nedůvěřovat prvním vydáním děl (zvláště na konci 18. století ve Vídni) – problémy s chybami měli Haydn, Mozart i Beethoven
- Otto Erich Deutsch byl první, kdo zjistil, že **jednotlivá tištěná vydání se od sebe v drobnostech liší** (může jít o dotisky prvních vydání s opravenými tiskařskými plotnami, který byly manipulací zničeny – pokud se liší od prvního vydání, může jít o korekce autora nebo o chyby při rytí) – otázkou je, zda je brát v úvahu při mísení pramenů? – často nelze určit chronologii tisků

- **kuriozní chyba** – Chopin označil části v *Polonéze A dur* (op. 40) písmeny od „a“ do „p“, ale rytec si toho nevšimnul a písmeno „p“ zapsal jako piano, ale v místě, kde skladba graduje, piánem tak zcela nesmyslně přerušil tah, který končí „fff“

Studie Evy Badurové-Skodové se pokouší co možná nejdetailněji zachytit základní problémy edic děl z období, kdy začínal a vrcholil kult skladatelů-geniů. O jejich díla byl a dodnes je obrovský zájem, takže vzniklá edice má pak vliv na široký okruh lidí. Autorka poukazuje na problém oprav a úprav na různých stupních vzniku děl (skicy, autografy, tiskařské plotny, první vydání, úpravy prvního vydání), kdy editor jen stěží určí, zda šlo o chyby nebo o úmyslné opravy autora. Popisuje jednotlivé možnosti zpracování vydávaných děl i jejich úskalí. Ironií osudu zůstává, že většina děl z této doby není dodnes pečlivě vydána, a např. Bizet nebo Verdi se hrají ze starých, „zavedených a osvědčených“ edic. Dirigenti se odmítají přeučovat editorské opravy a posluchačům je vlastně většinou jedno, jestli fagot hraje c nebo cis, pokud se jim všechno ostatní líbí.

Studii jsem se pokusila ve svém referátu shrnout ve stručných bodech, bez komentářů, spíše jen spojením zajímavých informací k sobě. K tomuto účelu jsem kompletně přecitovala ve studii uvedený referát Petera Larsena, jehož výše zmíněné otázky, by si měl položit každý editor, než začne pracovat a znovu a znovu během své práce.